

ВРЕДНИ, РАДНИ, ДОСТУПНИ... ЗАПОСЛИМО ИХ!

Смернице за укључивање неформалних
сакупљача отпада у локалне акционе
планове за социјално укључивање
Рома и Ромкиња

СМЕРНИЦЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НЕФОРМАЛНИХ САКУПЉАЧА ОТПАДА У ЛОКАЛНЕ АКЦИОНЕ ПЛАНОВЕ ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА

март 2025.

Израду ове публикације омогућила је Влада Швајцарске у оквиру програма „ПРО - Локално управљање за људе и природу“, који заједнички спроводе агенције Уједињених нација у Србији - УНОПС, УНИЦЕФ, УНФПА и УНЕП, у сарадњи са Владом Републике Србије. УНОПС је искључиво одговоран за садржај, који не представља нужно званични став Владе Швајцарске, Владе Републике Србије или УН агенција.

САДРЖАЈ

1.	УВОД	5
2.	СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА У СРБИЈИ	6
3.	УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ У СРБИЈИ	7
4.	СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ НЕФОРМАЛНИХ САКУПЉАЧА ОТПАДА	10
	4.1 Законодавно-правни оквир Републике Србије	10
	4.1.1 Осврт на планирање	14
	4.2 Стратешки оквир Републике Србије	16
	4.2.1 Регионални планови управљања отпадом	17
5.	СВОТ АНАЛИЗА	19
6.	ПРЕПОРУКЕ	29

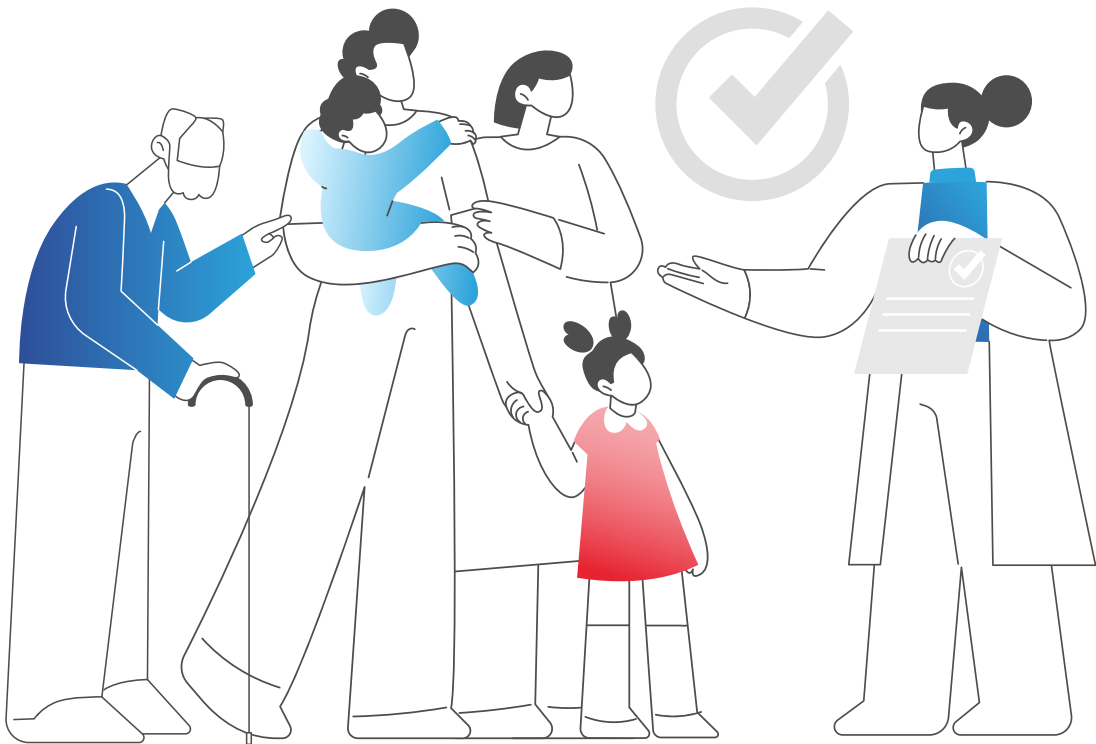
Листа скраћеница

АПВ	Аутономна покрајина Војводина
ЕБРД	Европска банка за обнову и развој
ЕСП/УР5	Еколошка и социјална политика 2019, Услов за реализацију бр. 5
ЕУ	Европска унија
ГПР КЗМ	Годишњи план рада Канцеларије за младе
ИПА	Инструмент претприступне помоћи
ЈКП	Јавно комунално предузеће
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
ЈУМ	Јединствено управно место
КЛЕР	Канцеларија за локално економски развој
КМПГ	Фирма која се бави пружањем услуга ревизије, пореског и финансијског саветовања
ЛАП	Локални акциони план
ЛПУО	Локални план управљања отпадом
МЗЖС	Министарство заштите животне средине
ООЗР	Оквир за откуп земљишта и расељавање
ПЖМ	Пројектни жалбени механизам
ПР	Захтеви за перформансама
Програм	Програм ПРО - Локално управљање за људе и природу
РПУО	Регионални план управљања отпадом
РС	Република Србија
РСД	Регионална санитарна депонија
РЦУО	Регионални центар за управљање отпадом
СД	Санитарна депонија
СКГО	Стална конференција градова и општина
ФООО	Функционално основно образовање одраслих
ХОБП	Хронична опструктивна болест плућа

1. УВОД

Техничка помоћ за јачање капацитета јединица локалних самоуправа (ЈЛС) пружа системску подршку за унапређење социо-економског положаја неформалних сакупљача отпада, а која се пружа у оквиру програма [ПРО - Локално управљање за људе и природу](#) (Програм), који заједнички спроводе агенције Уједињених нација у Србији - УНОПС, УНИЦЕФ, УНФПА и УНЕП, у сарадњи са Владом Републике Србије и уз финансијску подршку Владе Швајцарске.

Овај документ је сачињен у оквиру техничке помоћи, као захтев представника градова и општина, подржаних у оквиру Програма.

Циљ документа је да понуди предлоге за успостављање системске подршке неформалним сакупљачима на територији градова и општина у Србији, како мапираним домаћинствима у оквиру Програма, тако и оним који спадају у ову категорију али нису мапирани кроз Локални акциони план (ЛАП) за социјално укључивање Рома и Ромкиња.

2. СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ Рома и Ромкиња у Србији

Влада Републике Србије је 3. марта 2016. године, на предлог Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, донела Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године. У фебруару 2022. године, на предлог Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог, а у циљу ревизије и унапређења националног стратешког документа са новим токовима, усвојена је [Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022–2030. године.](#)

[Координационо тело](#) на националном нивоу има задатак да прати све процесе у вези са социјалним укључивањем Рома и Ромкиња. Његова улога је да координира рад органа државне управе, ЈЛС, јавних предузећа и других учесника који су укључени у ову област. Такође, Координационо тело је одговорно за унапређење међуресорне сарадње и давање препорука за остваривање прописаних мера и додатних активности које доприносе социјалном укључивању Рома и Ромкиња. Координационим телом председава председник Владе Републике Србије.

Еквивалент националном Координационом телу, на локалном нивоу, представљају мобилни тимови за социјално укључивање Рома и Ромкиња (Мобилни тимови), који имају сличну улогу.

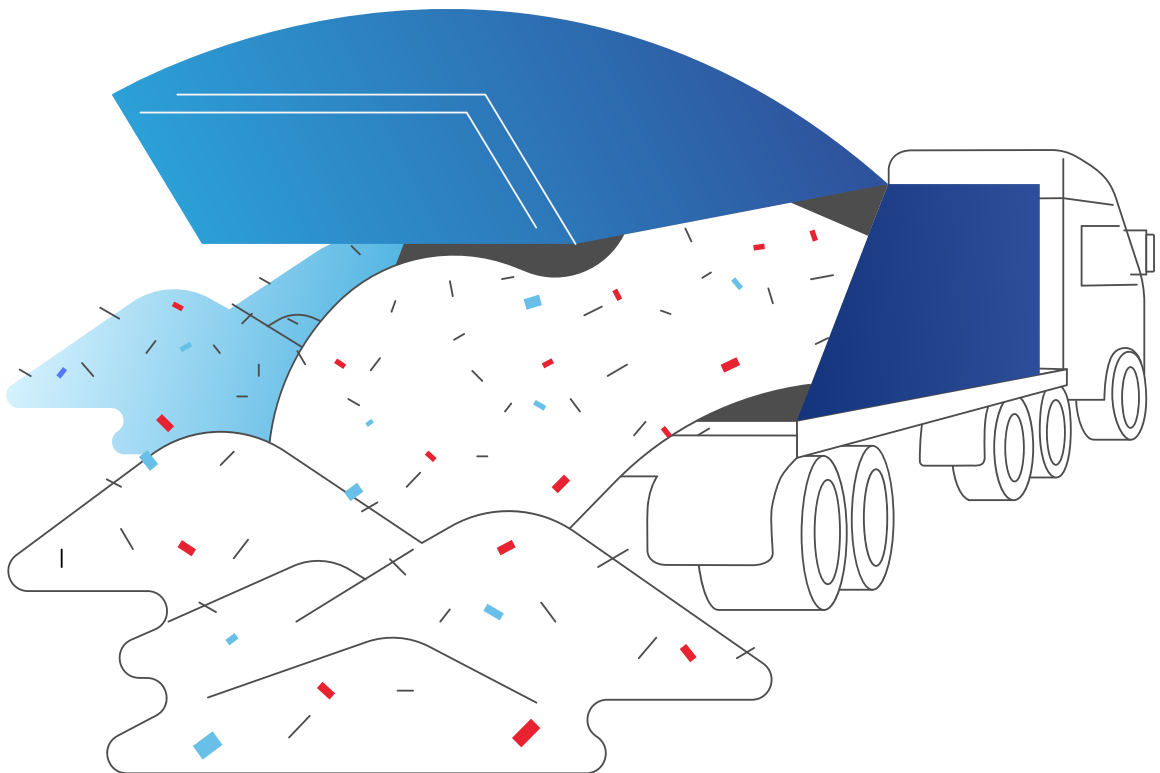
Овим тимовима углавном председавају Координатори за ромска питања, који су и делегирани чланови испред ЈЛС у [Мрежи за ромска питања](#) Сталне конференције градова и општина (СКГО) и, тамо где је релевантно, у [Канцеларији за инклузију Рома Аутономне Прокрајине Војводине \(АПВ\)](#).

Ови механизми се, као и сам Мобилни тим, недовољно користе за решавање свих питања ромске популације, а нарочито стамбена која су уједно и најскупља за решавање.

3. УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ У СРБИЈИ

У Републици Србији се највећи део комуналног отпада одлаже на депоније, што би у хијерархији управљања отпадом требало да је последње решење, након спречавања настајања отпада, поновне употребе отпада, рециклирања и других врста искоришћења отпада.

Последња процена Агенције за заштиту животне средине говори да се у Републици Србији на годишњем нивоу рециклира око 15% (у 2022. 17,7%) произведеног комуналног отпада, а да ЈЛС у томе учествују само до 3%, док све остале рециклиране количине потичу од приватног сектора. Степен рециклаже комуналног отпада је у директној вези са активностима и организацијом система управљања отпадом који уређују ЈЛС, а реализују јавна комунална предузећа (ЈКП). Процент рециклаже од 3% је несразмерно мали у односу на капацитете и потенцијале ЈЛС и ЈКП, а главни разлог је то што већина ЈЛС није увела систем примарне селекције отпада.¹

Табела 1: Количина одложеног отпада на санитарним депонијама изражено у тонама.²

Санитарна депонија	2015.	2020.	2023.
1. РСД „Дубоко“ Ужице	72.051	83.541	83.376
2. РСД „Врбак“ Лапово	35.580	57.396	25.132
3. РСД Кикинда	54.008	37.478	24.592
4. РСД „Гигош“ Јагодина	62.760	69.042	78.297
5. РСД „Жељковац – Д2“ Лесковац	64.269	82.953	86.506
6. РСД „Мунтина падина“ Пирот	36.956	30.654	33.483
7. РСД „Јарак“ Сремска Митровица	44.545	56.680	75.755
8. РСД Панчево	/	76.225	30.420
9. СД „Метерис“, Врање	/	27.382	60.991
10. СД „Вујан“ ³ , Горњи Милановац	180	21.946	17.854
11. РСД Суботица	14.879	15.361	13.915
12. РСД „Винча“, Београд	/	/	671.359
УКУПНО	385.228	558.658	1.201.683

Како је споменуто, 80% рециклаже отпада врши приватни сектор, у коме неформални сакупљачи отпада, који се процењују на најмање 25.000 људи у Србији, углавном Роми, играју огромну улогу. Они сакупљају рециклабилни отпад који иначе нико не би сакупљао и на тај начин представљају нехотичан али изузетно важан чинилац у очувању животне средине. Иако нису пријављени као радници, неформални сакупљачи су вредни и корисни радници за ЈЛС. Једна процена наводи да када би неформални сакупљачи престали на један дан да сакупљају отпад, цела територија Србије била би покривена слојем отпада.

Неформални сакупљачи, међутим, живе на маргинама друштва на рубу апсолутног сиромаштва. Иако раде и као појединци и као породице, а често примају и социјалну помоћ, немају довољно средстава да покрију основне животне трошкове и суочавају се са изазовима у свим аспектима живота: становања, здравља, образовања, итд.

² Ибид., страна 11.

³ Санитарна депонија локалног карактера у општини Горњи Милановац

Здравље је посебно угрожено неформалним сакупљачима отпада, између осталог и због природе посла – рад без адекватне заштите, додир са штетним материјама, удисање штетних гасова, и друго.

Што се тиче **становања**, поред осталих проблема у становању са којима се суочавају и други сиромашни људи, неформални сакупљачи често користе део стамбеног простора за складиштење рециклабилног отпада, што додатно угрожава њихову животну средину и здравље.

Запошљавање за неформалне сакупљаче представља посебан изазов. Они имају специфично знање и вештине у смислу препознавања различитог отпада и вештине сакупљања, сортирања и слично. Међутим, такво знање и вештине нису препознати на тржишту рада, а они најчешће имају изузетни низак степен образовања, ако га уопште имају. Тако, уколико би се запослили, с једне стране би радили за или испод минималне зараде, а са друге стране изгубили би било какву социјалну новчану помоћ уколико је добијају и били би оптерећени и другим евентуалним наметима, тако да би били гурнути још дубље у сиромаштво. Треба имати у виду и то да сакупљање отпада често представља породичну активност, при чему су жене и деца посебно рањиви у смислу здравља (нарочито код трудница и беба), а деца такође имају посебан изазов да се образују у таквим условима, чиме се циклус сиромаштва понавља.

4. СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ неформалних сакупљача отпада

4.1 Законодавно-правни оквир Републике Србије

Уставом је Република Србија дефинисана као држава чије су основне вредности социјална правда, грађанска демократија, људска и мањинска права. Националне мањине уживају посебну пажњу ради остваривања пуне равноправности. За унапређење положаја неформалних сакупљача отпада важни су чланови Устава којима се гарантује достојанство и развој личности, подстиче уважавање разлика, признаје право грађана и грађанки на учешће у управљању јавним пословима, право на рад, право на посебну заштиту породице, мајке, самохраног родитеља и детета, здравствену и социјалну заштиту и образовање.

Поред релевантних секторских закона у областима образовања, здравства, социјалне заштите, запошљавања, становања и забрани дискриминације, важно је да приликом израде ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња имамо у виду и следећа акта специфично повезана са питањима која се тичу неформалних сакупљача отпада.

Закон о управљању отпадом се не бави негативним утицајима управљања отпадом на живот људи, тако да нема посебне одредбе којима би се прописале мере у том смеру. Једино што овај закон регулише, а има утицаја на неформалне сакупљаче отпада, јесте то да се чланом 70 овог закона, индивидуални сакупљачи отпада изузимају од обавезе да прибаве дозволу за сакупљање отпада, односно могу да се баве тиме без посебне дозволе. Дакле, овај закон садржи обавезу за носиоце дужности да не забрањују појединцима да учествују у процесу управљања отпадом, укључујући сакупљање, транспорт и прерађивање, уколико тај отпад није опасан по њих, других или околину и уколико се обавља на територији локалне самоуправе.

Такође, Закон о управљању отпадом прописује да се регионално управљање отпадом остварује развојем и применом регионалних стратешких планова, који су засновани на европском законодавству и националној политици. У протеклом периоду, градови и општине у којима су већ успостављени или ће бити успостављени Регионални центри за управљање отпадом (РЦУО), уз подршку Министарства заштите животне средине (МЗЖС), припремили су регионалне планове управљања отпадом (о којима ће бити реч касније). Такође су припремљени и Оквир за откуп земљишта и расељавање за РЦУО, као и План ангажовања заинтересованих страна. У оквиру тог плана, представљен је и Пројектни жалбени механизам (ПЖМ), који је успостављен ради процене и прегледа жалби везаних за пројекте које финансира Европска Банка за обнову и развој (ЕБРД). Пројектни жалбени механизам (ПЖМ) пружа могућност појединцима, организацијама и локалним групама, које су негативно погођене пројектом, да поднесу жалбу ЕБРД независно од њених банкарских активности.

Јединице локалних самоуправа позване су да ажурирају и ускладе своје локалне планове са регионалним, као и са ЕБРД [политиком заштите животне средине и друштвених аспеката](#).⁴ На овај начин треба планирати средства и мере за решавање положаја породица које се баве неформалним сакупљањем отпада.

Влада Републике Србије је 17. децембра 2021. године донела [Закон о потврђивању Уговора о зајму за Програм чврстог отпада](#) између Републике Србије и Европске банке за обнову и развој. Овим су законски потврђене све обавезе произашле из Уговора, у складу са Еколошком и социјалном политиком⁵ и захтевима ЕБРД-а, а корисник програма је МЗЖС.

Програм чврстог отпада фокусира се на развој регионалних центара за управљање отпадом у 42 општине Србије. Иако обухвата изградњу и рад центара, програм такође укључује обавезе које се односе на решавање социјалног положаја неформалних сакупљача отпада, чији приходи су угрожени модернизацијом управљања отпадом.

Док се од локалних самоуправа очекује да обезбеде мере социо-економске подршке породицама, чији ће приход бити погођен отварањем нових регионалних рециклажних центара, програм ПРО - Локално управљање за људе и природу пружа додатну подршку како локалним самоуправама тако и директно погођеним породицама сакупљача.

Према овом закону, Република Србија добија кредитна средства за унапређење система за управљање чврстим отпадом, истовремено се обавезујући да „*поступајући преко МЗЖС, осигура да се План обнове средстава за живот (како је дефинисано у сваком појединачном Уговору о пројекту) за релевантни део Пројекта, ако је могуће, развије и спроведе у складу са еколошком и социјалном политиком и захтевима ЕБРД-а.*”

Овим је постављен принцип да се људима и заједницама које имају негативни утицај на њихов животни стандард услед спровођења Програма чврстог отпада, обнове изгубљена средства за живот, позивајући да се конкретна операционализација овог принципа оствари на нижем нивоу, односно на нивоу појединачних пројеката. Конкретан пројекат који се односи на сакупљаче у градовима и општинама и у оквиру зајма јесте пројекат за отварање Регионалних центра за управљање отпадом (РЦУО).

У складу са наведеном законском обавезом, за пројекте РЦУО припремљен је, а негде и усвојен документ у смислу плана за обнову средстава за живот који се зове **Оквир за откуп земљишта и расељавање (ООЗР) за РЦУО**⁶. Овај документ највише приближава обавезе градова и општина у оквиру горенаведених докумената, посебно Закона о потврђивању Уговора о зајму за Програм чврстог отпада. Иако и код припреме овог документа информације о стању на терену што се тиче неформалних сакупљача нису доступне, ипак он даје конкретније смернице које се морају узети у обзир код припреме локалних планова који се дотичу неформалних сакупљача, а то су, пре свега Локални акциони план за социјално укључивање Рома Ромкиња и Локални план за управљање отпадом, као и планови који се тичу запошљавања, становања, образовања и друго.

Према Оквиру за откуп земљишта и расељавања за РЦУО, примарна селекција отпада не постоји у неким пројектним подручјима, а у неким сеоским срединама нема чак ни контејнера за мешани комунални отпад. Нека документа директно препознају чињеницу да „*најједноставнију селекцију у већини општина врше неформални скупљачи секундарних сировина (углавном Роми).*”⁴ У документу се процењују утицаји који ће пројекат РЦУО имати. Ту се, између осталог, каже да је један од утицаја

⁴Документ је доступан на енглеском језику.

⁵ЕБРД Еколошка и социјална политика је доступна на [Environmental and Social Policy 2024](#), која је на снази од 1. јануара 2025. године, а којој је претходила ЕБРД Еколошка и социјална политика из 2019. године и она је доступна на српском језику [Environmental and Social Policy 2019](#)

⁶Доступни документи за појединачне РЦУО су:

[Изградња Регионалног центра за управљање отпадом Каленић, ООЗР](#)

[Оквир за откуп земљишта и расељавање за РЦУО Ранчево, Сомбор](#)

[Оквир за откуп земљишта и расељавање за РЦУО Бањица, Нова Варош](#)

[Оквир за откуп земљишта и расељавање за РЦУО Дубоко, Ужице](#)

За две РЦУО нису јавно доступна документа.

„измештање пословних активности“ на различите начине, укључујући и „немогућност да се настави са сакупљањем отпада на нерегулисаним депонијама“, што представља негативан утицај на средства за живот оних особа које живе од ове делатности.

У фази изградње РЦУО превиђа се да ће пројекат/ти имати позитиван ефекат на запошљавање и економским приликама, што за неформалне сакупљаче може бити прилика у погледу грађевинских радова. Отварањем РЦУО се такође очекује могућност нових радних места, не само на локацији центра, него и у општинама одакле ће се достављати отпад у центру.

Документи наводе водеће принципе за спровођење пројекта РЦУО, између којих, релевантни за неформалне сакупљаче су следећи:

- Особама погођеним Пројектом ће бити пружена помоћ у свим фазама Пројекта у њиховим настојањима да поврате средства за живот и животни стандард у реалном смислу, најмање на нивоу спровођења Пројекта.
- Посебна подршка и брига у процесу откупа земљишта, као и током спровођења свих фаза Пројекта у оквиру ООЗР, се обезбеђује за погођене осетљиве групе, у складу са њиховом конкретном осетљивошћу.
- Током спровођења Пројекта, заинтересованим странама ће бити пружене пуне информације о њиховим правима, могућностима и процедурама за подношење притужби. Све жалбе ће бити узете у обзир током спровођења Пројекта и активности расељавања.

На пример, ООЗР Ранчево, Сомбор наглашава недостатак података у тренутку припремања документа, па наводи следеће:

„Из података доступних у време израде овог ООЗР, може се закључити да пројекат Ранчево не утиче на имовину било ког физичког или правног лица. Неформални сакупљачи отпада појављују се повремено и у малом броју на депонији Ранчево, сметлиштима у Бачу и Апатину. Затварање несанитарних депонија би донекле могло утицати на њихов приход, али је потребно детаљније истраживање како би се овај утицај правилно проценио. Мере за обнављање средстава за живот ће се одредити када се заврши социо-економска анкета. Накнада за обнављање средстава за живот дефинисана је ЕБРД-овим УР5⁷. Под тачком 31, параграф 3 они би били дефинисани као лица која немају препознатљиво законско право или право на земљиште или имовину коју заузимају или користе. У складу са тачкама 34 и 38 понудиће им се новчана помоћ за обнављање средстава за живот. У складу са тачком 35. треба документовати јасну основу за обрачун накнаде и расподелу накнаде у складу са транспарентним процедурама. Надокнада би била обезбеђена пре увођења ограничења приступа (тачка 36).“

Дакле, кад је документ припреман, података о неформалним сакупљачима није било, посебно не за општину Оџаци. Подршком Програма ПРО - Локално управљање за људе и природу, утврђено је да општина Оџаци има четири породице неформалних сакупљача отпада које су директно погођене, али је и даље неопходно да се спроведе детаљно мапирање, зато што постоје индикације да нису сви сакупљачи мапирани.

Даље се у овом цитату даје основ из Уговора о зајму да се из средстава Пројекта обезбеди накнада погођеним лицима (по другом, не имовинском основу) за обнављање средстава за живот. Овај документ предлаже накнаду у виду новчане помоћи, међутим тај аспект није стриктно дефинисан у Уговору о зајму, тако да се може размотрити као једна од могућности, а може да се комбинује или замени са другим могућим мерама.

⁷ [Политика заштите животне средине и друштвених аспеката](#) (Услов за реализацију бр. 5, може се преузети са ове странице на енглеском језику)

Веома је важно у процесу припреме Локалног плана за управљање отпадом да градови и општине одреде **доступност средстава од самог пројекта РЦУО**, чији је носилац ЈКП (у случају ООЗР Ранчево), која би морала бити доступна према пројектној документацији и могла би се искористити за обнављање средстава за живот погођеним неформалним сакупљачима, према мерама и активностима које ће бити предвиђене у овом плану и у плану за социјално укључивање Рома и Ромкиња.

У **матрици остваривања права** у овом документу наведене су врсте губитака, између којих је и губитак прихода лица која се баве сакупљањем отпада на нерегулисаним депонијама, како формалним, тако и неформалним. Политика накнаде предвиђена у документу за ова лица гласи:

„Мере за обнављање средстава за живот ће се одредити када се заврши социо-економско истраживање. Мере би требало прилагодити вештинама и потребама погођених лица. Оне могу укључивати, али нису ограничени на:

- Понуда новчане надокнаде
- Понуда сезонских послова
- Понуда послова током фазе изградње Пројекта
- Понуда послова у оквиру Националне службе за запошљавање
- Понуда курсева за образовање одраслих
- Понуда курсева за стицање нових вештина

У складу са Планом ангажовања заинтересованих страна, сакупљачи отпада треба да буду обавештени о затварању нерегулисаних депонија и немогућности да наставе са сакупљањем отпада најмање 30 дана унапред.“

Као генерални принцип, овим документом се такође регулише обавеза за јавност свих докумената у вези са пројектом и за јавним консултацијама, укључујући и успостављање сталне везе са погођеним заједницама током планирања и спровођења пројекта и механизма за притужбе.

С тим у вези, постоји још један пратећи документ, а то је [План ангажовања заинтересованих страна РЦУО](#). У овом плану неформални сакупљачи отпада су препознати као заинтересована страна са високим нивоом интересовања, али средњим нивоом утицаја и ниским нивоом овлашћења. С обзиром на то, овај план предвиђа размену информација о могућностима запошљавања у свих пет општина и суседним местима.

Конечно, споменута политика заштите животне средине и друштвених аспеката ЕБРД-а, у споменутом услову реализације пројекта финансираним кредитима из ове банке, услов за реализацију бр. 5: Откуп земљишта, ограничења на коришћење земљишта и принудно размештање, каже да овај „услов реализације се односи на утицај ... ограничења у коришћењу... и приступу материјалима,... који могу довести до... измештања пословне активности... које доводи до губитка извора прихода или других средстава за живот.“ Један од циљева овог услова је да се побољшају, или као минимум врате на ниво пре спровођења пројекта извори средстава за живот и животни стандард особа под утицајем. Овај услов се примењује на „економско измештање које може бити потпуно или делимично, трајно или привремено, а које произилази из, (између осталог) ограничења која доводе до тога да људи изгубе приступ... средствима за живот, без обзира“ на који начин долази до тих ограничења.

Да би се остварио овај услов, најпре је неопходно да се изврши процена и утврди да ли постоји такозвано „економско измештање“ које може бити изазвано пројектом и проценити потребу за

ресурсима у оквиру пројекта. Пројектом треба да се предузме све што је могуће да се такви утицаји избегну или сведу на минимум, а у целом процесу морају да се узму у обзир рањиве групе и родни аспекти. Такође, пројектом мора да се обезбеди надокнада за губитак извора прихода и других средстава за живот. Социјална и политика заштите животне средине наводи:

„У случајевима када пројекат утиче на средства за живот или изворе прихода, клијент ће планирати мере за њихово побољшање или, као минимум, поновно успостављање средстава за живот и извора прихода лица под утицајем. Планом се утврђују права лица и заједница под утицајем, а посебно ће се обратити пажња на родне аспекте и потребе рањивих група, и учинити да се ова права обезбеде на транспарентан, доследан и праведан начин. План ће укључивати аранжмане за праћење делотворности мера за побољшање средстава за живот током њихове имплементације, као и процену када се имплементација заврши. Ублажавање утицаја економског расељавања сматра се потпуним када се ревизијом завршетка закључи да су лица или заједнице под утицајем добиле сву помоћ за коју испуњавају услове и пружена им је адекватна могућност да поново успоставе своја средства за живот.“

Поред новчане накнаде за изгубљени приход и трошкове размештања економских активности, обавеза је да се овим лицима пружи додатна циљана помоћ и могућности да се поново успостави, па чак и побољша њихов ниво прихода и животни стандард.

Закључак овог прегледа је да се неформалним сакупљачима отпада, који ће у оквиру пројекта РЦУО бити онемогућени да зарађују сакупљањем отпада, мора обезбедити помоћ и могућности које ће осигурати да њихови приходи и услови за рад и живот не буду нарушени, већ да се побољшају. То треба постићи кроз новчане накнаде и друге врсте циљане подршке, уз редовну комуникацију и консултације са њима.

4.1.1 Осврт на планирање

Закон о планском систему кроз члан 10, прописује четири врсте докумената јавних политика (1. стратегију; 2. програм; 3. концепт политике, и 4. акциони план), и у члану 18 ближе одређује да акциони план, у смислу овог закона, јесте документ јавне политике највишег нивоа детаљности, којим се разрађује посебан стратегија или програм у циљу управљања динамиком спровођења мера јавних политика које доприносе остваривању посебних циљева стратегије, односно програма.

Акциони план је саставни део стратегије или програма и усваја се уобичајено за период примене стратегије или програма, или као изузетак за краћи период (не краћи од годину дана), с тим што се благовремено усваја акциони план и за следећи период, до краја трајања стратегије или програма. Акциони план може периодично да се ревидира. Акциони план садржи опште и посебне циљеве стратегије или програма, мере и активности (са наведеним пројектима уколико је спровођење преко пројеката) којим се постижу циљеви, носиоци и друге институције и партнери укључени у спровођењу, рок завршетка мера и активности, посебна средства за њихово спровођење и извори

финансирања, показатељи учинка на нивоу мера (по потреби и активности), информације о прописима који се мењају или доносе да би се реализовале мере јавне политике и друге елементе прописане подзаконским актом. Садржај и форму акционог плана ближе одређује Влада.

Доносиоци одлука на локалном нивоу, приликом одлучивања о приступању изради Локалног акционог плана за Роме, који се највише ослања на међуинституционалну и међусекторску сарадњу, треба да успоставе праћење синергије локалних секторских стратешких аката (важећих, оних у изради и будућих), како би испратили исходе и резултате уложених средстава и заједнички учинак на промене код Рома.

Влада Републике Србије усвојила је [подзаконске акте](#), којима се ближе одређује методолошка примена Закона о планском ситему РС:

- [Уредбу о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика прописа и садржају појединачних докумената јавних политика](#)
- [Уредбу о методологији за израду средњорочних планова.](#)

4.2 Стратешки оквир Републике Србије

[Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији за период 2022–2030](#), је међуинституционални и међусекторски документ кључан за стратешко и одрживо социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији.

Табела 2: Преглед области и међусекторских докумената

Секторска област	Национални ниво	Локални ниво
1. Становање	Национална стратегија социјалног становања	Програм социјалног становања
2. Запошљавање	Стратегија запошљавања у Републици Србији за период 2021 – 2026.	ЛАП за запошљавање
3. Образовање	Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године	/
4. Здравство	Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018–2026.	План јавног здравља
5. Социјална заштита	Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022-2026.	Програм за унапређење услуга социјалне заштите
	Стратегија активног и здравог старења у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године.	Програм за унапређење услуга социјалне заштите
6. Заштита животне средине	Стратегија заштите животне средине - Зелена Агенда Републике Србије за период 2024 - 2033.	ЛАП за заштиту животне средине
	Стратегија активног и здравог старења у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године.	ЛАП за управљање отпадом
7. Дискриминација	Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период 2022-2030	/
8. Родна равноправност	Национална стратегија за родну равноправност за период 2021. - 2030	ЛАП за родну равноправност

Мере системске подршке неформалним сакупљачима предложене у Локалном акционом плану (ЛАП) за социјално укључивање Рома и Ромкиња, треба да су у складу са предложеним мерама из других секторских локалних докумената. Екс-пост анализа било ког секторског стратешког документа треба да направи синергијски преглед постигнутих резултата.

4.2.1 Регионални планови управљања отпадом

Регионални планови управљања отпадом донети су за пет, од укупно шест Регионалних центара за управљање отпадом.

Табела 1: Количина одложеног отпада на санитарним депонијама изражено у тонама.²

РЦУО	Период важења РПУО	Број ЈЛС	ЈЛС покривене РЦУО и РПУО
Бањица (Нова Варош)	2021-2030 ⁸	4	Сјеница, Прибој, Пријеполје, Нова Варош
Каленић (УБ)	2024-2033	15	Лозница, Ваљево, ГО Обреновац, ГО Лазаревац, ГО Барајево, УБ, Лајковац, Мионица, Осечина, Коцељева, Владимирци, Љиг, Крупањ, Мали Зворник, Љубовија
Ранчево (Сомбор)	2023	5	Сомбор, Апатин, Оџаци, Кула, Бач
Срем Мачва (Сремска Митровица)	2024	5	Сремска Митровица, Шид, Богатић, Шабац, Рума
Дубоко (Ужице)	2024-2034	9	Ужице, Пожега, Бајина Башта, Ариље, Чајетина, Косјери, Чачак, Лучани, Ивањица
Пирот (Пирот)	2024-2033	4	Пирот, Бабушница, Димитровград, Бела Паланка

РПУО Каленић препознаје категорију неформалних сакупљача отпада уопштено, и специфично на територији 10 ЈЛС, док РПУО Ранчево и РПУО Срем-Мачва, у оквиру поглавља о учешћу јавности, препознају неформалне сакупљаче отпада на целој територији западно бачког и сремско мачванског округа, стављајући фокус на улогу приватног сектора у отварању нових радних места и развоју нових делатности. РПУО Ранчево посебно наглашава да је то неопходно за оне сакупљаче који живе испод доње границе сиромаштва, без социјалне и здравствене заштите, а раде у нехигијенским условима, без адекватне опреме и заштите. Њихово укључивање у систем управљања отпада требало би да им омогући боље услове за рад, социјалну и здравствену заштиту и адекватну опрему. Овај план такође препознаје да већина неформалних сакупљача припада ромској националној мањини, па је зато потребно укључити ромске организације које би посредовале у креирању програма и мера. РПУО Дубоко и Пирот нису уврстили категорију неформалних сакупљача отпада, иако одређене ЈЛС које припадају овим РПУО су показале интерес да учествују у програму ПРО у активностима за социјално укључивање неформалних сакупљача отпада.

Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022.-2031. године препознаје постојање неформалних сакупљача на следећи начин: „Неформални сектор већ деценијама сакупља квалитетан амбалажни отпад. У правном смислу, активности неформалног сектора нису уређене законодавством Републике Србије. Према неким проценама, сектор неформалног сакупљања отпада у Републици Србији чини 30.000 до 50.000 појединачних сакупљача, који делатност обављају по принципу неформалне економије.“

Програм препознаје и важну улогу неформалних сакупљача отпада у целом систему управљања отпадом, али нема детаљну анализу стања овог сегмента и, с обзиром на то, не нуди детаљнија решења о томе како треба да се обухвате сакупљачи отпада у том систему, у циљу унапређења њиховог положаја сразмерно унапређивању самог система. Једино што програм предвиђа јесте да ће „спровођење Програма створити и прилике за запошљавање неформалних сакупљача, што ће утицати на њихов животни стандард“, али без даље разраде. Тако, Програм управљања отпадом у Републици Србији претпоставља обавезу да се самим спровођењем програма створе прилике за запошљавање и подигне животни стандард неформалних сакупљача, али оставља простор да се разрада ове обавезе обави на нижем нивоу, пре свега проценом почетног стања, а потом, зависно од локалног контекста, и доношењем и спровођењем конкретних мера које би укључиле неформалне сакупљаче у систем управљања отпадом на начин да се њихов стандард живота побољша и приходи за достојанствен живот осигурају.

5. СВОТ АНАЛИЗА

У наставку је дат преглед анализе снаге, слабости, шансе и претње (СВОТ анализа) у области образовања, запошљавања, становања, здравствене и социјалне заштите. Ова анализа треба да послужи као смерница приликом припреме локалних СВОТ анализа за ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња, а оформљене радне групе у ЈЛС треба да предлоге прилагоди локалним потребама и локалном контексту кроз ревизију ових предлога или допуну нових.

ОБРАЗОВАЊЕ

↑ СНАГЕ

- Обезбеђен бесплатан превоз за децу, ученике, студенте из социјално угрожених породица и полазнике ФООО
- Обезбеђен ромски педагошки асистент у ОШ, са фокусом на децу која из 4. прелазе у 5. разред (превенција осипања)
- Обезбеђене стипендије за ученике ОШ и СШ из материјално угрожених породица, као подршка превенцији осипања
- Учење ромског језика уведено у ОШ и обезбеђен наставник за ромски језик
- Постојање продуженог боравка у ОШ у којем се ради домаћи и деци из социјално угрожених породица је обезбеђен топли оброк и ужина

↓ СЛАБОСТИ

Економски и социјални узроци:

- Недостатак финансијских средстава за материјалну подршку ромским породицама у образовању (књиге, ужина, радни листови, одећа, обућа)
- Недовољно уписане деце предшколског узраста у вртиће, иако су Роми приоритетна категорија, најчешће због незапослености родитеља

Низак ниво образовања и информација:

- Недовољно познавање српског језика код неке ромске деце предшколског узраста
- Недовољна информисаност о процедурама уписа у ПУ и школе, као и обавезама и правима родитеља и деце
- Недовољна упућеност Рома о могућностима за завршавање основног/средњег образовања, доквалификацију и/или преквалификацију
- Недовољно едукован кадар у ЈЛС, систему образовања и запошљавања на тему спречавања дискриминације

Инфраструктурни и логистички проблеми:

- Удаљеност образовних установа и недостатак јавног превоза од слабије приступачних места где живе Роми

Низак обухват образовања и висок степен осипања деце:

- Осипање деце ромске националности из образовног система
- Постојање системских и других проблема који одвраћају Роме од уписивање у образовање и наставак школовања.

Недостатак адекватних програма за образовање одраслих:

- Ограничени програми који су усмерени на образовање одраслих Рома и који су адекватно осмишљени да одговарају њиховим потребама
- Недостатак менторских програма или других облика подршке доводе до потешкоћа у поновну интеграцију у образовни систем
- Смањене могућности за доквалификацију или преквалификацију.
- Недостатак мотивације, проблеми са језиком, социјални и економски притисци

Недостаци у образовном систему:

- Непотпуна евиденција о деци ромске националности и потребама родитеља од стране локалних самоуправа и образовних установа
- Недостатак педагошких асистената, менторских програма или других облика подршке доводе до потешкоћа у учењу и интеграцији у образовни систем.

ШАНСЕ

- Афирмативне мере приликом уписа ученика ромске националности у средње школе и на факултете
- Програми доквалификације и преквалификације
- Могућност увођења нових образовних профила у средњу школу и дуалног образовања
- образовање за одрасле (са могућностима примене нових технологија и могућности учења на даљину у сопственом темпу)

ПРЕТЊЕ

Стереотипи и дискриминација

- Присуство предрасуда и дискриминације у школама доводи до тога да ромска деца не осећају припадност образовном систему, што утиче на њихову мотивацију и успех.

Нехигијенски услови и здравствене потешкоће:

- Лоши животни и здравствени услови утичу на способност деце да редовно похађају школу или чак заврше образовање због честих болести или недовољне здравствене заштите.

Високо постављени критеријуми за укључивање Рома на програме за дошколовање и преквалификацију:

- Програми који се спроводе преко НСЗ уобичајено траже завршено средње образовање, које Ромима углавном недостаје.

Неусклађеност образовних профила са потребама тржишта рада:

- Проблеми са адаптацијом образовних профила на стварне потребе тржишта рада, што може смањити запошљивост Рома након завршетка образовања.

ЗАПОШЉАВАЊЕ

СНАГЕ

- Развијена сарадња са локалним послодавцима и предузећима, који су спремни да запосле Роме или пруже праксе/стажирања
- Развијена сарадња са локалним послодавцима и предузећима, који су спремни да запосле Роме на радним местима са флексибилним радним условима
- Подршка за само-запошљавање и предузетништво, уз програме менторства на 6 и 12 месеци
- Постојање обучених и искусних едукатора који имају специфично искуство у раду са ромском популацијом, што побољшава квалитет обуке и припрему Рома за радно место.
- ЈЛС је увела програм социјалних иновација које комбинују образовање, обуку и социјалну подршку ромским породицама, и другим економски угроженим породицама
- ЈЛС је увела програм подршке за професионални развој који омогућавају Ромима да наставе са образовањем или професионалним усавршавањем, као што су стипендије за школу или курсеве, могу им омогућити да побољшају своје вештине и повећају шансе за запошљавање.
- ЈЛС је увела Програме који се фокусирају на оснаживање Ромкиња и младих Рома у области запошљавања (обуке, подршка у предузетништву) могу им помоћи да постану економски независне и укључене у радну снагу.
- Добре стручне компетенције запослених у НСЗ за рад са незапосленима
- Дobar капацитет ШООО за све полазнике и програми обука за доквалификације, преквалификације и курсеви који одговарају на потребе тржишта рада
- Нови трендови у запошљавању – зелена агенда и дигитална трансформација

↓ СЛАБОСТИ

- Непотпуни и застарели подаци о незапослености Рома и других података везаних за њихово стање у области запошљавања
- Велики број Рома без ОШ
- Слаба заинтересованост Рома за постојеће програме запошљавања
- Недовољна буџетска средства (путни трошкови, месечне карте, наставни материјал) за полазнике ШООО
- Слаба међуинституционална сарадња, координација и подршка за Роме који желе да се дообразују и запосле.
- Недовољна информисаност Рома о постојећим мерама активне политике запошљавања
- Неадекватно планиране активне мере политике запошљавања да би одговориле на потребе Рома узимајући у обзир њихове околности
- Лоша организованост јавног превоза на територији града/општине за одлазак/долазак са посла
- Не постојање менторских програма подршке током програма преквалификација и доквалификација
- Непознавање и неинформисаност Рома о правима и обавезама из радног односа
- Велики број Рома запослен у "сивој зони", укључујући пре свега сакупљаче отпада, али и сезонских радника у пољопривреди, грађевинарских радника, музичара, хигијеничара, итд.
- Програми подршке за запошљавање су застарели и не одговарају начину живота Рома
- Непостојање поуздане базе података о броју неформалних сакупљача секундарних сировина и њиховог стања и потреба
- Непостојање активних мера запошљавања које циљају потребе неформалних сакупљача секундарних сировина

+ ШАНСЕ

- Пројектне иницијативе и програми ЕУ и других донатора, намењени запошљавању Рома и Ромкиња
- Сајмови запошљавања
- Програм социјалног предузетништва
- Програми женског предузетништва
- Долазак инвеститора и отварање нових радних места у општини
- Добре праксе локалних удружења која користе различите могућности за финансирање својих активности као подстицај за ромска удружења
- Нова радна места која ће се отворити реформом система за управљање отпадом
- Активне политике запошљавања у ЛАП- за запошљавање
- Стабилан извор финансирања - из републичког и општинског буџета

! ПРЕТЊЕ

- Продубљивање економске кризе и сиромаштва у држави и региону које може довести до још веће незапослености и осиромашења ромске популације.
- Слаба синхронизација са вишим институцијама и актерима власти на националном нивоу
- Чишћење дивљих депонија и успостављање Регионалног центра за управљање чврстим отпадом, угрожава животну егзистенцију неформалних сакупљача отпада, већином припадника ромске популације, који зависе од овог посла.
- Прогресивно смањење могућности за рад у сивој економији, што може довести до повећаног броја незапослених и веома значајно повећање сиромаштва код рањивих категорија грађана
- Ниска заинтересованост ромске популације за активно тражење посла ван сиве зоне као резултат различитих разлога и животних околности
- Неефикасно управљање локалним ресурсима
- Низак ниво међуинституционалне сарадње, који се огледа у лошој комуникацији и координацији између различитих локалних институција и органа.
- Недостатак сарадње са невладиним сектором и удружењима која се баве социјалном инклузијом и социјалним питањима.
- Политичка нестабилност
- Ниски капацитети у ЈЛС (недостатак ресурса на више нивоа)
- Ниски капацитети НСЗ филијале (недостатак ресурса на више нивоа)
- Неспремност ЈЛС на иновације и модернизацију
- Ниска економска развијеност општине и тренд смањивања могућности формалног запошљавања

СТАНОВАЊЕ

↑ СНАГЕ

- Усвојени планови детаљне регулације за ромска насеља (навести насеља)
- Успостављен градски/општински Фонд за подршку за реконструкцију и адаптацију постојећих стамбених објеката, са фокусом на ромска насеља
- Успостављен градски/општински тим, и одређен службеник за пријем представки за нерешене имовинске односе као предуслов за легализацију објеката, са фокусом на ромска насеља
- Формирана Радна група за развој Правилника за подршку у стамбеним кредитима и/или субвенцијама за младе породице, са фокусом на младе ромске породице

↓ СЛАБОСТИ

- Недостатак систематског приступа прикупљању података о ромским домаћинствима и њиховим потребама у области становања
- Лоше стање постојеће и неуређене комуналне инфраструктуре у ромским насељима, укључујући водовод, канализација, електрична енергија, грејање
- Енергетско сиромаштво као резултат ниских примања, лоше инфраструктуре и недовољне енергетске ефикасности
 - Непостојање социјалних станова
 - Нерешени имовински односи који ометају легализацију објеката
 - Лоши стамбени услови (недостатак купатила, лоша кровна конструкција, подови, лоша столарија, недостатак дела основног намештаја и беле технике)
 - Многочлана домаћинства (3-4 породице у истом простору)
 - Постојање дивљих депонија поред насеља - стамбени изазов, везан за економску активност
- Непостојање социјалне и економске инфраструктуре у ромским насељима или у њиховој близини
 - Низак ниво информисаности Рома о доступним програмима стамбене подршке (мали број ромских породица које су стекле статус енергетски угроженог купца)

+ ШАНСЕ

- Формирана Радна група за развој социјалног становања и/или субвенционисаног становања
- Успостављан програм за откуп сеоских кућа у којима могу да учествују и припадници ромске заједнице
- Подршка надлежних министарстава у решавању проблема лоших услова становања Рома
- Донаторска средства намењена унапређењу услова становања ромске популације
- Примена Закона о социјалном становању на локалу
- Инвестирање у зелене технологије и енергетску ефикасност
- Програм социјалног становања за младе породице и једнородитељске породице
- Јак КЛЕР чији су приоритетни пројекти инфраструктура
- Ослобађање од плаћања таксе за легализацију објеката доступно свим припадницима маргинализованих група (корисници НСП, особе са сметњама у развоју, самохрани родитељи)

ПРЕТЊЕ

- Нестабилна политичка ситуација
- Честе промене закона из области становања који предвиђају све компликованију процедуру за легализацију објеката
- Непостојање довољно донаторских средстава за инфраструктурне пројекте у ромским насељима
- Непостојање националног Фонда за решавање стамбеног питања Рома и других социо-економско угрожених категорија
- Необавештеност припадника ромске заједнице о процедури, као и о предностима и олакшицама за легализацију објеката
- Неформалним сакупљачима прети опасност да новим системом управљања отпада изгубе део прихода и потону у још веће сиромаштво са ризиком да се њихово становање погорша или изгуби
- Бројни Роми су у ситуацији да њихова примања буду скидана са рачуна због кредитних дугова, што их додатно угрожава и продужава сиромаштво. Недостатак репрограма за враћање дугова повећава ризик од даљег пада у дугове и немогућности изласка из циклуса сиромаштва
- Високо постављени критеријуми за легализацију објеката (решени имовинско правни односи, квалитет изградње објеката итд.)

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

СНАГЕ

- Доступност здравственог система ромској популацији у њиховим насељима
- Покривеност ромских насеља свим услугама Дома здравља
- Акције превентивних прегледа на терену
- Постојање организација цивилног друштва (ОЦД) које се баве унапређењем здравља Рома, а које, у сарадњи са Домом здравља, организују едукативне радионице у основним и средњим школама на теме превентивног здравља код младих (превенција младалачких трудноћа, преношење полних болести и ХИВ-а, и других здравствених ризика), као и радионице за старију популацију на теме превентивног здравља (превенција хроничних болести, важност редовних прегледа, здрави стилови живота, као и превенција старосних обољења)
- Висок проценат Рома који поседују здравствену књижицу и лична документа
- Усвојен План јавног здравља који у себи има мере подршке за Роме
- Висок наталитет и млада ромска популација

↓ СЛАБОСТИ

- Недостатак података о здрављу Рома услед непостојања планских истраживања и систематизованих података о здрављу Рома и Ромкиња
- Нема ангажованих здравствених медијаторки
- Слаб одзив ромске популације на превентивне прегледе и скрининг програме
- Ниска свест о значају превентивних прегледа и лечењу незаразних хроничних болести
- Угрожено репродуктивно здравље Ромкиња (малолетничке трудноће, абортуси, контрацепција)
- Висок проценат зависника од дувана, алкохола и других опојних дрога и психотропних супстанци, укључујући и код малолетне популације
- Висок проценат оболелих од ХОБП, астме, депресије
- Лоши санитарно хигијенски услови живота (вода, струја, канализација) у ромским насељима
- Слаба образовна структура ромске популације
- Низак животни стандард и угрожено опште здравље због неадекватне исхране
- Непостојање саветника за ментално здравље
- Непостојање развојног саветовалишта
- Део ромске популације нема здравствено осигурање и приступ здравственом систему
- Угрожено опште здравље због обављања послова који штете здрављу (сакупљање секундарних сировина на несанитарним депонијама, паљење каблова за добијање бакра и сл.)
- Недоступност специјалистичких прегледа од стране јавног здравственог сектора у малим срединама
- Немогућност покривања трошкова пута, партиципације, болничког смештаја и других трошкова када се лечење реализује у другој ЈЛС

+ ШАНСЕ

- Донаторски програми намењени унапређењу положаја ромске популације
- Сарадња са Министарством здравља
- Успостављање сарадње са Институтима за јавно здравља, асоцијацијама које подржавају локалне иницијативе за подизање квалитета живота Рома (Асоцијација здравствених медијаторки, СКГО)
- Спровођење локалног Плана јавног здравља и националних програма за превенцију заразних и незаразних болести
- Континуирано подржавање спровођења медијских кампања промоције здравља и здравих стилова живота које спроводи Дом здравља

- Релативно добро развијена мрежа здравствених установа/амбуланти
- Постојање Савета за здравље и Савета за заштиту животне средине
- Постојање институције заштитника права пацијената
- Постојање средстава из буџета општине која су намењена за унапређење здравља и социјалног статуса осетљивих категорија становника
- Спровођење медијских кампања промоције здравља и здравих стилова живота које спроводи Дом здравља
- Добра сарадња институција на локалу у области здравствене заштите

! ПРЕТЊЕ

- Ризик од избијања епидемија у ромским заједницама, које би се потом могле проширити на већи део становништва
- Погоршање хроничних болести због неадекватног лечења
- Ризик од нежељених малолетничких трудноћа и абортуса

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

↑ СНАГЕ

- Препознате потребе ромске популације у области социјалне заштите
- Постоји инфраструктура која пружа подршку (Центар за социјални рад, Црвени крст, НВО)
- Спремност запослених у општинској управи и цивилног сектора да активно учествују у програмима и пројектима намењеним унапређењу положаја ромске популације
- Успостављен и функционална Мобилни тим за инклузију Рома

↓ СЛАБОСТИ

- Недостатак систематског приступа прикупљању података о ромским домаћинствима и њиховим потребама у области социјалне заштите
- Информисање Рома о правима у областима социјалне заштите није прилагођен на начин да им права и услуге буду више доступне
- Непостојање систематизованог радног места – Координатора за Роме

- Ромска удружења немају капацитете за реализацију пројеката, као ни сопствени простор за рад удружења
- Део стручног кадра је немотивисан, „уморан“ и неспреман на промене у раду са корисницима
- Незаинтересованост стручног кадра за додатне едукације
- Постојање предрасуда о осетљивим групама
- Незадовољство једног броја корисника социјалне заштите комуникацијом са пружаоцима услуга социјалне заштите
- Недовољна информисаност јавности о положају ромске популације
- Недовољна заступљеност Рома у локалним институцијама, укључујући Центра за социјални рад
- Недовољно укључивање Рома у процесе доношења одлука
- Неодрживост реализованих пројеката.

ШАНСЕ

- Финансијска и техничка подршка домаћих и страних донатора у области социјалног укључивања Рома (ресорна министарства, међународне организације, ИПА фондови)
- Протоколи за сузбијање и превенцију насиља и злостављање жена и деце
- Развијање међуопштинских услуга социјалне заштите
- Коришћење ИТ решења за ефикасније праћење и управљање услугама СЗ
- Обезбеђено финансирање права и услуга социјалне заштите у складу са постојећом Одлуком о социјалној заштити
- Транспарентност у суфинансирању програма и пројеката локалних организација цивилног друштва у области социјалне заштите
- Доступност услуга у свим деловима општине/градова

ПРЕТЊЕ

- Осцилације у приливу средстава у буџет локалне самоуправе са националног на локални ниво власти
- Опасност од укидања социјалне помоћи сиромашним Ромима уколико учествују у различите програме за јачање и побољшање стања и добијају одређени вид накнаду или помоћ кроз тих програма

6. ПРЕПОРУКЕ

У наставку су дате препоруке за укључивање неформалних сакупљача отпада приликом приступања изради локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња.

1. План би морао да прати упутства за планирање [Секретаријата за јавне политике Републике Србије](#).
2. Пре приступања израде плана, неопходно је да се прибаве подаци о броју и стању неформалних сакупљача отпада. Програм ПРО - Локално управљање за људе и природу (у наставку Програм) је идентификовао одређени број неформалних сакупљача и путем породичних асистената мапирао њихово стање и основне потребе. Неопходно је да се уради додатно социо-економско мапирање, путем којег би се утврдило да ли на територији ЈЛС има неформалних сакупљача отпада, а тамо где је већ рађено мапирање да се провери да ли је број неформалних сакупљача отпада већи, и ако јесте, потребно је урадити додатно мапирање стања и потреба оних сакупљача и њихових породица који нису до сада мапирани. Мапирање неформалних сакупљача би идеално требало обавити пре израде акционог плана, како би се планирање обављало на конкретним подацима. Мапирање такође може бити једна од мера у ЛАП-у за социјално укључивање Рома и Ромкиња, а може да се уради и у оквиру Локалног плана за управљање отпадом.

Како би се олакшало спровођење мапирања, у оквиру Програма израђен је пакет докумената које ЈЛС могу да користе за своје потребе, уз евентуално прилагођавање локалном контексту.

Предлог мере:

Детаљно мапирање неформалних сакупљача отпада и њихових породица, њиховог социо-економског стања и потреба.

3. План треба да препозна постојање неформалних сакупљача отпада, да их дефинише, и да укључи основне податке о њима и њиховом стању (као у претходној тачки). Дефиниција може да се темељи на постојећој дефиницији:

Предлог дефиниције:

Сакупљач отпада јесте физичко или правно лице које сакупља отпад. Неформални сакупљач отпада је физичко лице које само или уз помоћ других чланова породице сакупља отпад на депонијама и исти разврстава и продаје приватним откупљивачима отпада, како би се обезбедио једини или додатни приход који породицу сакупљача одржава на граници сиромаштва.

4. Радна група за израду ЛАП-а треба у свом саставу да има представника који ће заступати интересе неформалних сакупљача отпада и који ће одржавати редовну везу и консултације са њима, а чији ће глас у радној групи бити узет у обзир на најбољи начин. Један могући предлог је да се у радну групу укључи породични асистент (особа која је ангажована у оквиру Програма као спона између неформалних сакупљача отпада и релевантних институција на локалном нивоу).

Уколико ЈЛС није била корисница Програма, члан радне групе може да буде неко ко је запослен у ЈЛС и бави се питањима Рома или члан саме заједнице Рома, пожељно из редова неформалних сакупљача отпада.

Радна група у свом саставу треба да има, поред осталих чланова (као у Мобилним тимовима) који се баве областима становања, здравља, запошљавања, образовања, итд., и представника ЈКП, Привредне коморе и представника из система образовања који пружа функционално основно образовање одраслих (ФООО), као и целоживотно учење усклађено с потребама тржишта рада и изазовима технолошког развоја.

Предлог мере:

Редовно функционисање радне групе / Мобилног тима кроз посете на терену и редовне састанке, како би се осигурало координирано спровођење мера и праћење напретка у побољшавању стања неформалних сакупљача отпада.

5. Списак докумената који представљају основ укључивања мера за неформалне сакупљаче отпада треба да се наведе у плану. Овај списак докумената може да се преузме из овог документа, док разрада садржаја докумената са списка не мора да се наводи у самом тексту плана, али може да се приложи као додаток.
6. Пожељно је да план у уводном делу постави основ за укључивање сакупљача отпада као посебну приоритетну групу у самом плану.

Предлог мере:

ЈЛС до сада није/јесте спроводила пројекте специфично намењене за економско јачање и формално запошљавање Рома који раде као сакупљачи отпада. Како је ЈЛС укључена у програм за унапређење система управљања отпадом на регионалном нивоу, као једна од обавеза, мора осигурати да спровођењем програма егзистенцијална средства породице сакупљача неће бити смањена, а требало би такође бити повећана, колико је то могуће. Зато је овим планом посебно обухваћена и ова група Рома.

7. Анализа стања би требало да се сведе на неопходне информације повезане са циљевима плана, што треба да укључи и кратак преглед стања неформалних сакупљача отпада.

8. Потребно је направити везу између Плана развој ЈЛС и документа нижег реда.
9. Приликом припреме СВОТ анализе, обратити пажњу на ситуацију и неформалних сакупљаче отпада, повлачећи информације из претходно урађеног мапирања стања на терену или, уколико мапирање није спроведено да се то наведе и да се кроз план уради.
10. Због комплексности проблема сиромаштва неформалних сакупљача отпада, неопходно је да се мере које се баве њима усклађују и повезују у низ релевантних планова, као што су, поред Локалног плана за управљање отпадом, и Локални план за социјално укључивање Рома и Ромкиња, Локални план за запошљавање, као и друге планове из области здравља, образовања, социјалне заштите, и тако даље, а што се већ може препознати и на нивоу СВОТ анализе.
11. Испратити предлоге по областима који су дати у одељку 4 (СВОТ анализа) која треба да послужи као смерница за припрему локалних СВОТ анализа и ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња (радна група треба детаљно да прегледа све исказе и да обрише оно што није релевантно у локалном контексту, а дода оно што није обухваћено овим предлозима).
12. План треба да укључи конкретан циљ, мере и активности, укључујући и финансијске импликације, које се односе на подршку неформалних сакупљача отпада да трансформишу своју економску активност у оквиру система за управљање отпадом, како би се, са једне стране, уклопили у нови систем, а са друге стране имали могућност побољшаног прихода и повећаних животних стандарда. Ово може да укључи низ конкретних мера, пре свега у формалном запошљавању у систему управљања отпадом.
 - Запошљавање у задрузи, која је већ формирана или би се формирала као једна од планских мера, на регионалном или на нивоу ЈЛС; запошљавање би могло бити децентрализовано, односно запослени сакупљачи би могли обављати свој рад у насељеним местима где живе или релативно близу;
 - Запошљавање на изградњи и у функционисању трансфер станице, дворишта за селекцију, зелена острва или другу пропратну инфраструктуру, уколико је таква изграђена или у плану да се изгради;
 - Запошљавање у РЦУО (санитарна депонија, постројење за механичко-биолошки третман отпада, анаеробну дигестију и рециклажу).
13. Додатне мере подршке неформалним сакупљачима отпада могу и требало би да укључе:
 - Добијање статуса социјалног предузећа за предузеће које ће запослити неформалне сакупљаче;
 - Подршка предузећу које запошљава сакупљаче отпада путем обезбеђивања простора за рад, правне и рачуноводствене услуге, помоћ у пласману и сарадњи са партнерима (из јавног и приватног сектора), приоритет у одабиру за јавне радове и тендере, рекламирање предузећа од стране ЈЛС (на пример у службеном гласнику, на огласним таблама, итд.) и други видови подршке у зависности од могућности, потребе и околности, а у координацији са сакупљачима.

- Доношења општинске одлуке за не укидање новчаних социјалних давања неформалним сакупљачима отпада и чланова њихових породица због евентуалне зараде, како би се осигурало да се породични приходи не смањују, већ напротив повећавају;
 - Обезбеђивање административне и правне помоћи за остваривање права из социјалне заштите за сакупљаче и њихове породице;
 - Потписивање Споразума о сарадњи са школама које спроводе ФООО, и обезбеђивање услова за похађање наставе од стране неформалних сакупљача отпада (учење на даљину, обезбеђивање средстава за покривање путних трошкова „од куће до школе“ и др.);
 - Обука неформалних сакупљача отпада како би се могли запослити на разне, укључујући и боље плаћене послове у систему управљања отпадом (не само на послове третирања отпада, већ и на друге послове, као на пример транспорт отпада). Обука би требала да подразумева неопходно формално (основно, средње) образовање и практична обука за конкретне послове. Потребно формално образовање може да се добије у школи за одрасле, а може да се организује и као учење на даљину, како би се олакшао приступ образовању овој групи. У периоду стицања образовања (до запослења) требало би да се понуди надокнада средстава којих би иначе зарадили;
 - Новчана накнада за изгубљен приход је већ предвиђена регионалним пројектом и требала би да се одреди и распореди неформалним сакупљачима;
 - Друге индиректно релевантне мере за подршку неформалних сакупљача, као на пример обезбеђивање превоза, или топлог оброка, или друга материјална помоћ на солидарној основи (као на пример огрев, намештај, унапређење становања, прилагођавања због енергетске ефикасности, итд.);
 - Ове мере такође треба да се повежу са другим мерама из других планова, да би се обезбедила целовита и целисходна помоћ сакупљачима и породицама, као што су мере у области здравља за сакупљаче и чланове њихових породица, мере у образовању за децу и одрасле, мере у становању, итд.
 - Развој стамбених програма за Роме кроз јавне и приватне партнерске иницијативе;
 - Програми стипендирања и додатне помоћи ученицима ромске националности у образовању (Успостављање менторских програма подршке деци и младима из ромске популације при учењу (старији ђаци помажу млађима)
14. Локални план за управљање отпадом би требало, по свим препорукама релевантних докумената на већем нивоу, да предвиди и механизам за жалбе и притужбе.

